

ติสฺสตุเถรวตฺถ (มยา วุจฺจเต)

“อกุโกจฺฉิ มํ, อวธิ มนฺตฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตุถา เขตวเน
วิหรนฺโต ติสฺสตุเถรํ อารพฺภ กเถสิ ฯ”

พระติสสะว่ายากสอนยากและมีขัตติยมานะ

โส กิรายสฺมา ภควโต ปิตุจฺฉาปฺตฺโต มหฺลลกกาเล ปพฺพชิตฺโต
พฺพุทธสฺสเน อุปฺปนฺนํ ตาภสฺสกาเร ปรีภฺยชฺชนฺโต ฤฺลลสรีโร (หุตฺวา)
อาโกฏฺติปจฺจาโกฏฺติเตหิ จีวเรหิ เยภฺยเยเน วิหารมชฺเฌ
อุปฺนฺนจฺานสฺสาถายํ นิสฺสีทฺติ ฯ”

ตถาคตฺสฺส ทสฺสนตฺถาย อาคตา อาคนฺตฺถกา ภิกฺขุ “เอโส
มหาเถโร ภวิสฺสตีติ สญฺญาย ตสฺส สนฺตฺติกํ คนฺตฺวา วตฺตํ
อาปฺุจฺฉนฺตฺติ, ปาทสฺมพฺาหนาทีนํ (กิจฺจฺานํ) อาปฺุจฺฉนฺตฺติ ฯ
โส ตฺถนฺทึ โหติ ฯ”

อถ นํ เอโก ทหรภิกฺขุ “กตฺวิสฺสา ตฺมฺเหติ ปฺุจฺฉิตฺวา “วสฺสํ
นตฺถิ, มหฺลลกกาเล ปพฺพชิตฺตา มยฺนตฺติ (วจฺเน) (ติสฺเสเน) วุจฺจเต, “อาวฺโส
ทฺพฺพินฺนิต มหฺลลก อตฺตโน ปฺมาณํ น ชานาสฺสิ, เอตฺตเก มหฺลลกตฺ
เถเร ทิสฺวา สามีจิมตฺตํปํ น กโรสฺสิ, วุจฺจเต (ภิกฺขุหิ/ เถเรหิ) อาปฺุจฺฉิย
มานเ, ตฺถนฺทึ โหสิ, กุภฺกจฺจมตฺตํปํ (การณํ) เต นตฺถีติ (ถาปน
เหตุกํ) อจฺฉนฺรํ ปฺหริ ฯ”

โส ขตฺติยมานํ ชเนตฺวา “ตฺมฺเห กสฺส สนฺตฺติกํ อาคตาติ ปฺุจ
ฉิตฺวา, “สตุถุ สนฺตฺติกํ (อาคตา) อิติ (วจฺเน) วุจฺจเต,
“มํ ปน โโก เอโสติ สลฺลกฺเขถ, มฺลเมว โว ฉินฺทิสฺสามิติ วตฺวา
รฺุทฺนฺโต ทฺกฺขี ทฺมฺมโน สตุถุ สนฺตฺติกํ อคฺมาสิ ฯ”

อถ นํ สตุถา “กิณฺณุ ตฺวํ ติสฺส ทฺภฺชึ ทุมฺมโน อสฺสุมุจฺโจ
 รุทฺตมาโน อากโตสึตี ปุจฺฉิ ฯ

เตปี ภิกฺขุ “เอส คนฺตฺวา กิณฺณุจึ อาลุสิกํ กเรยฺยาติ จินฺเตตฺวา
 เตเนว สทฺธิํ คนฺตฺวา สตุถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสึทิสฺสุ ฯ โส
 สตุถารา ปุจฺฉิตฺโต “อิมํ มํ ฆนฺเต ภิกฺขุ อุกฺโกสนฺตึตี อาห ฯ “กหํ
 ปน ตฺวํ นิสินฺโนสึตี ฯ

“วิหารมชฺเฌ อุปฺภุจฺฉานสฺถาถายํ (นินฺนินฺนอมฺหิ) ฆนฺเตติ ... ฯ “อิมํ
 เต ภิกฺขุ อากจฺฉนฺตฺวา ทิฏฺฐาติ ฯ “ทิฏฺฐา ฆนฺเตติ ฯ “อุฏฺฐาย เต
 ปจฺจุคฺคมนํ กตฺนฺติ..... ฯ “น กตํ ฆนฺเตติ ฯ

“เตสํ ปรีกฺขารคฺคหณํ เต อาปุจฺฉิตฺนฺติ ฯ

“นาปุจฺฉิตํ (เตสํ ปรีกฺขารคฺคหณํ) ฆนฺเตติ ฯ “วตฺตํ วา ปานียํ
 วา อาปุจฺฉิตฺนฺติ.. ฯ “นาปุจฺฉิตํ ..... ฆนฺเตติ ฯ “อาสนํ อภิหริตฺ
 วา ปาทสมฺพาหนํ (เต, ตยา) กตฺนฺติ ฯ “น กตํ ..... ฆนฺเตติ ฯ

“ติสฺส มหฺลลภิกฺขุณํ สพฺพเมตํ วตฺตํ กตฺตพฺพํ, (ตยา) เอตํ
 (วตฺตํ) อุกโรนฺเตน วิหารมชฺเฌ นิสึทิตฺุํ น วฏฺฏติ; ตเวว โทโส (อตุถิ),
 เอเต ภิกฺขุ ขมาเปหึตี.... ฯ

“เอเต มํ ฆนฺเต อุกฺโกสิสฺสุ, นาหํ เอเต ขมาเปมึตี ฯ

“ติสฺส มา เอวํ กริ; ตเวว โทโส (อตุถิ), ขมาเปหิ เนติ ฯ

“น (เต ภิกฺขุ) ขมาเปมิ ฆนฺเตติ .... ฯ

อถ สตุถา “ทฺพฺพโจ เอส ฆนฺเตติ (วจเน) ภิกฺขุหิ วุตฺเต, “น
 ภิกฺขเว (.....) อิทาเนว....., ปุพฺเพเปส ทฺพฺพโจเยวาติ วตฺวา “อิ
 ทานิ ตาวสฺส ฆนฺเต ทฺพฺพจภาโว อมฺเหหิ ฌาโต, ... อตีเต

กิมกาสิติ (ภิกขุหิ วุตเต, “เตนหิ ภิกขเว สุณาถาติ วตฺวา อตีตํ อา
หริ:

กรรมเก่าของพระติสสะ

ตอน ถายี่เหยียบคอกันเพราะนอนไม่เป็นที่

อตีเต พาราณสิยํ พาราณสีราเช รชฺชํ กาเรนฺเต, เทวโล นาม
ตาปโส อฏฺฐ มาเส หิมวฺนฺเต วสิตฺวา โลณฺมพิลเสวณฺตถาย จตฺตาโร
มาเส นครํ อุปนฺนิตฺสาย วสิตฺกาโม หิมวฺนฺตโต อากนฺตฺวา
นกรทฺวารปาลเก ทิสฺวา ปุจฺฉิ “อิมํ นครํ สมฺปตฺตปพฺพชิตา กตฺถ
วสนฺตีสฺสึ ฯ “กุมฺภการสาลาญํ ..... ฆนฺเตติ .....”

โส กุมฺภการสาลํ คนฺตฺวา ทฺวาเร จตฺวา “สเจ เต อครุ (โหติ,
อตุถิ), วเสยฺยาม เอกเรตฺตี สาลาญนฺติ อาห ฯ

กุมฺภกาโร “มยฺหํ รตฺตี สาลาญํ กิจฺจํ นตฺถิ, มหฺตี สาลา,
ยถาสฺสํ วสถ ฆนฺเตติ ..... สาลํ นียฺยาเทสิ ฯ ตสฺมึ ปวิสิตฺวา นิสินฺเน,
อปโรปี นารโท นาม ตาปโส หิมวฺนฺตโต อากนฺตฺวา กุมฺภการํ
เอกรตฺติวาลํ ยาจิ ฯ

กุมฺภกาโร “ปจฺมาคโต (ตาปโส) อิมินา สทฺธิ เอโกโต วสิตฺกาโม
ภเวยฺย วา โน อิมินา สทฺธิ เอโกโต วสิตฺกาโม ภเวยฺย วา, อตฺตานํ
ปรีโมเจสฺสามีสฺสึ จินฺเตตฺวา “สเจ ฆนฺเต ปจฺมุปคโต โรเจสฺสติ, ตสฺส
รฺจียา วสถาติ อาห ฯ

โส ตํ อุปสงฺกมิตฺวา “สเจ เต อาจริย อครุ (โหติ/ อตุถิ),
มยเมตฺถ เอกเรตฺตี วเสยฺยามาติ .....”

“มหฺตี สาลา, ... ปวิสิตฺวา เอกมฺนฺเต วสาติ (วจเน) วุตเต,

(โส นารโท) ..... ปวิสิตฺวา ปุเรตรํ ปวิจฺจสฺส (เทวลสฺส) อปรภาเค
 นิสฺสึทึ ๑ กิริยาปธานนํ

โทษของการนอนไม่เป็นที่

อุภิปิ สตฺราณียํ กถํ กเถตฺวา, สยนกฺกาลเ นารโท เทวลสฺส นิปช
 ชนญฺจานนฺจ ทฺวารนฺจ สลลกฺเขตฺวา นิปชชึ ๑

โส ปน เทวโล นิปชชฺมาโน อตฺตโน นิสฺสินฺญจฺาเน อนิปชชิตฺวา
 ทฺวามชฺเฒ ติริยํ นิปชชึ ๑ นารโท รตฺตี นิกฺขมนฺโต ตสฺส ชฺฆาสุ
 อกฺกมิ ๑ “โก มํ อกฺกมิตฺติ (เทวเลน) วุตฺเต, ... “อาจริย อหนฺติ
 อาห ๑ “กฺุชฺฉิตฺ อรณฺยโต อาคนฺตฺวา มม ชฺฆาสุ อกฺกมฺสึติ ๑
 “อาจริย ตฺมฺหากํ อธิ นิปฺนฺนภาวํ น ชานามิ, ขมถ เมติ วตฺวา
 ตสฺส (เทวลสฺส) กนฺทนฺตฺสเสว, พหึ นิกฺขมิ ๑

อิตโร “อํ ปวิสฺนฺโตปิ มํ อกฺกเมยฺยาติ (อตฺตานํ) ปริวตฺเตตฺวา
 ปาทญฺจฺาเน สีสํ กตฺวา นิปชชึ ๑

นารโทปิ ปวิสฺนฺโต “ปจฺมปาหํ อาจริเย อปรชฺฉิ, อิทานิสฺส ปาทปฺส
 เสน ปวิสฺสสามิตฺติ จินฺเตตฺวา อากจฺฉนฺโต คีวาย อกฺกมิ, “โก เอโส
 ตฺติ (เทวเลน) วุตฺเต, ... “อํ อาจริยาติ วตฺวา “กฺุชฺฉิตฺ ปจฺมํ ชฺฆา
 สุ อกฺกมิตฺวา อิทานิ คีวาย อกฺกมฺสึ, อภิสฺปิสฺสามิ ตนฺติ (เทวเลน)
 วุตฺเต, “อาจริย มยฺหํ โทโส นตฺถิ, อํ ตฺมฺหากํ เอวํ นิปฺนฺนภาวํ
 น ชานามิ, ‘ปจฺมปี เม อปรํ อตฺถิ, อิทานิ ปาทปฺสเสน ปวิสฺส
 สามิตฺติ ....ปวิจฺจโรมฺหิ, ขมถ เมติ อาห ๑

“กฺุชฺฉิตฺ อภิสฺปิสฺสามิ ตนฺติ ๑

“..... มา เอวํ อกริตฺถ อาจริยาติ ๑

ดาบสทั้งสองสาปแข่งกัน

โส ตสฺส วจนํ อนาทยิตฺวา

“สทสฺสรํสี สตเตโช สุริโย ตมวิโนทโน,

ปาโต อุทยนฺเต สุริเย มุฑธา เต ผลตุ สตุตฺตชาติ

ตํ (นารท) อภิสปีเยว ฯ

นารโท “อาจารย์ มยฺหํ โทโส นตฺถิ, มม วทนฺตสฺเสว, ตุมฺเห อภิสปีตฺถ, ยสฺส โทโส อตฺถิ; ตสฺส มุฑธา ผลตุ มา นิทฺโทสฺสชาติ วตฺวา

“สทสฺสรํสี สตเตโช สุริโย ตมวิโนทโน,

ปาโต อุทยนฺเต สุริเย มุฑธา เต ผลตุ สตุตฺตชาติ

อภิสปี ฯ

โส(นารโท) ปน มหानุภาโว “อตีเต จตฺตาพีส อนาคเต จตฺตาพีสชาติ อสีติกปฺเป อนุสฺสรติ; ตสฺมา (โส นารโท) “กสฺส นุ โจ อุปฺริ สวาโป ปตฺติสฺสตีติ อุปฺชาเรฺนโต “อาจารย์สฺสชาติ ฃตฺวา ตสฺมึ อนุกมฺปํ (ความเอ็นดู/ ความอนุเคราะห์) ปฏิจฺจ อิทธิพลน อรุณฺคคฺมณํ นิวาเรสี ฯ

นาคฺรา อรุณฺเ อนุคฺคจฺจนฺเต, ราษฏวาร์ คนฺตฺวา “เทว ตยิ รษฏฺ กาเรนฺเต, อรุณฺเ น อฏฺฐาติ, อรุณฺํ โน อฏฺฐาเปหีติ กนฺทิสฺสุ ฯ ราษา อตฺตโน กายกมฺมาทีนึ (กมฺมานึ) โอลเณโต กิลฺยจิ อยฺตุตฺตํ (กมฺมํ) อทิสฺวา “กึ นุ โจ การณฺนฺติ จินฺเตตฺวา “ปพฺพชิตานํ วิวาเทน ฆวิตพฺพนฺติ ปฺริสฺงกมาโน “กจฺจิ อิมสฺมึ นครเ ปพฺพชิตา อตฺถีติ ปุจฺฉิ ฯ ระแวง รังเกียจ สงสัย

“หิโย โสยํ กุมภการสาธํ อาคตา (ปพฺพชิตา) อตฺถิ เทวาทิ ..... วุตฺเต,
 ตํขณฺณเณว ราชา อุกฺกาหิ ธาริยมานาหิ ตตฺถ คนฺตฺวา นารทํ วน
 ทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน อาห

“กมฺมนฺตา นปฺปวตฺตฺนฺติ ชมฺพฺพทีปสฺส นารท,
 เกน โลโก ตโมภฺวโต ? ตํ เม อุกฺขาหิ ปุจฺฉิตฺติ ฯ

พระราชสาสน์เพราะพระอาทิตย์ไม่ขึ้น

นารโท สพฺพํ ปวตฺตํ อัจฺฉิตฺวา “อิมินา การณฺนาหํ อิมินา
 อภิสปีโต, อถาหํ ‘มยฺหํ โทโส นตฺถิ, ยสฺส โทโส อตฺถิ; ตสฺเสว
 อุปริ สวาโป ปตฺตฺตฺติ วตฺวา อภิสปี; อภิสปีตฺวา จ ปน ‘กสฺส นุ
 โจ อุปริ สวาโป ปตฺติสฺสตีติ อุปราราเนโต ‘สุริยฺคฺคฺมนเวลาย อจฺริยสฺส
 มฺหฺธา สตฺตฺธา พลิสฺสตีติ ทิสฺวา เอตฺสฺมึ อนุกมฺปํ ปฏฺิจจ อรฺณสฺส
 อุกฺคนฺตํ น เทมิตฺติ ..... ฯ

“กถํ ปนสฺส ฆนฺเต อนฺตราโย น ภเวยฺยาติ.... ฯ

.... “สเจ (เทวโล) มํ ขมาเปยฺย, (อนฺตราโย) น ภเวยฺยาติ ..... ฯ

“เตนหิ (นารท) ขมาเปหิตฺติ ฯ

“เอโส มํ ชฺฆาสฺส จ คีวาย จ อุกฺกมิ, นาหํ เอตํ กุญฺชฉฺฉิตํ
 ขมาเปมิตฺติ ..... ฯ

“ (นารท) ขมาเปหิ ฆนฺเต, มา เอวํ กรีติ ฯ

...“น (เอตํ กุญฺชฉฺฉิตํ) ขมาเปมิตฺติ ..... ฯ

“มฺหฺธา เต สตฺตฺธา พลิสฺสตีติ (วจเน) (รณฺณา) วุตฺเตปิ,

(โส เทวโล) น (นารท) ขมาเปสียะ ๑

อด น้(เทวล) ราชะ “น ตวั อดตโน รุจียา (นารท)
ขมาเปสสตีติ.... หตถปาทกัจฉีวาสุ ตั คาทาเปตวา นารทสส
ปาทมูเล (เทวล) โอนมาเปสียะ ๑

นารโท “อุฏเจหิ อัจริย, ขมามิ เตติ วตวา “มหाराช นาย
ยถามเนน (ม) ขมาเปติ, อวิทฺุเร เอโก สโร อดถิ, ตตถ น สีส
มตติกาปิณฺฑํ กตวา คลปฺปมาเณ อุกเก จปาเปหีติ อาท ๑

ราชะ ตถา กาทเรสียะ ๑

นารโท เทวล อามนฺเตตวา “อัจริย มยา อิทฺุธิยา วิสสุฏฺจาย,
สุริยสนฺดาเป อุฏฺจนฺเต, ตวั อุกเก นิมุชฺชิตวา อถฺเณน จาเนน
อดตฺริตวา กจฺเจยฺยาสีติ อาท ๑

ตสส (สีเส) สุริยรฺสีหิ สมฺมุฏฺจมตฺโต ว มตติกาปิณฺฑโท สตตธา
ผลิ ๑ โส (เทวโล) นิมุชฺชิตวา อถฺเณน จาเนน ปลาโย (อิติ) ๑

เวรระงับด้วยการไม่จองเวร พระคาถา และอรรถกถา

สตถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อาทฺริตวา “ตทา ภิกฺขเว ราชะ อานน
โท (อิทานิ) อโหสิ, (ตทา) เทวโล (อิทานิ) ติสฺโส (อโหสิ),
(ตทา) นารโท (อิทานิ) อหเมว (อโหสิ), เอวํ ตทาเปส ทุพฺพโจเยวาทิ
วตวา ติสฺสตฺเถรํ อามนฺเตตวา “ติสฺส ภิกฺขุโน หิ ‘อสุเกนารฺ
อกุฏฺฐโจ, อสุเกน ปหฺนฺโ, อสุเกน ชิตฺ, อสุโก เม ภณฺฑํ อหาสีติ
จินฺเตนตสส เวนฺนนาม น วุปฺสมฺมติ (ภิกฺขุโน) เอวํ ปน

อนุปณยหนตสเสว (เวร) อุปสมมติติ วตฺวา อีมา คาถา อภาสี
 ‘อกโกจฺฉิ มํ, อวธิ มํ, อชินิ มํ, อหาสี เม (อิติ)
 เย จ ตํ อนุปณยหนติ, เวรํ เตสํ น สมมติ ฯ
 ‘อกโกจฺฉิ มํ, อวธิ มํ, อชินิ มํ, อหาสี เม (อิติ)
 เย จ ตํ อนุปณยหนติ, เวรํ เตสุปสมมติติ ฯ

แก้อรธ

ตตฺถ (ปะเทศ) “อกโกจฺฉิติ (ปะทสฺส) อกโกสิ (อิติ อตฺโถ) ฯ
 อวธิติ: ปหริ (อิติ อตฺโถ) ฯ
 อชินีติ (ปะทสฺส) กุฏฺสภจํ โอตารณฺน วา วาทปะปฺฏิวาทฺน วา
 กรณฺตุตฺตริยกรณฺน วา มํ อเชสิ (อิติ อตฺโถ) ฯ
 อหาสีติ (ปะทสฺส) มม สนฺตํ วตฺถาทีสุ ยงฺกิลฺลิจิเทว อวหริ (อิติ
 อตฺโถ) ฯ
 เย จ ตนฺติ (ปะททวยสฺส) เย เกจิ เทวา วา มนุสฺสา วา
 คหฺนฺจฺจา วา ปพฺพชิตา วา ตํ ‘อกโกจฺฉิ มนฺตฺวาตีวตฺถกํ โกธํ สกฺกฺฐํ
 นทฺธินา เวเจนฺตา (ปะคฺคฺลา) วีย จ
 ปุตฺติมจฺฉาทีนิ (วตฺถุณี) กุสาทิหิ (วตฺถุหิ) ปุณฺปะปุณฺ เวเจนฺตา (ปะคฺคฺลา) วีย
 จ อนุปณยหนติ, เตสํ สกํ อนุปณฺนํ เวรํ น สมมติ
 น อุปสมมติ (อิติ) อตฺโถ ฯ
 เย จ ตํ อนุปณยหนตีติ (คาถาปะทสฺส) อสตีอมนฺสิการวเสน วา
 กम्मปะจฺจเวกฺขณฺวเสน วา เย ตํ อกโกสาทิวตฺถกํ โกธํ
 “ตยาปี โกจิ นิทฺโทโส ปุริมภเว อกฺกุจฺโจ ภวิสฺสติ,
 (ตยาปี โกจิ นิทฺโทโส ปุริมภเว) ปหฺนฺว ภวิสฺสติ,

(ตยาปี โกจิ นิทุโทโส ปุริมภเว) ภูฏสภจี โอตาระตวา ชิโต ภวิสสติ,
กสฺสจิ เต ปสฺยห กิลฺลิจิ (ปุริมภเว) อจฺฉินฺนํ ภวิสสติ;
ตสฺมา นิทุโทโส หุตฺวาปี อกฺโกสาทินิ ปาปฺณาสีติ เอว
น อุปนฺยหนฺติ, เตสํ ปมาเทน อุปนฺนมนฺปิ เวรํ อิมินา
อนุปนฺยหนฺเนน (อุปสมฺมมฺโต) นิรินฺธโน ชาตเวโท วย อุปสมฺมตีติ
(อตฺโต)ฯ

เทสฺนาปรีโยสฺาเน สตสฺหสฺสภิกฺขุ โสตาปตฺติผลาทินิ (อริยผลานิ)
ปาปฺณีสฺสุ ฯ ฐมฺมเทสฺนา มหาชนสฺส สาทฺถิกา อโหสิ ฯ
(โส ติสฺโส) ทุพฺพโจปี สุวโจ ชาโตติ ฯ

ติสฺสตุเถรวตฺถุ (นิฏฺฐิตํ)